

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-4-12-6>**Пилипенко Дмитро Олексійович,**

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2

Криворізького навчально-наукового інституту

(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1299-6178>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Статтю присвячено визначенню процесуальних особливостей забезпечення прав та інтересів потерпілого у кримінальному провадженні. У статті зосереджено увагу на нормативному визначенні участі потерпілого в доказовій діяльності під час стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні. Наголошено на важливості розширення процесуальних важелів впливу потерпілого на доказовий процес стадії досудового розслідування та надання можливості потерпілому отримати правову допомогу захисника державним коштом. Зазначені пропозиції позитивним чином впливатимуть на характер і результат обвинувальної діяльності потерпілого у кримінальному провадженні.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінальне провадження, досудове розслідування, забезпечення прав та інтересів, потерпілий, доказова діяльність, функція обвинувачення, приватне обвинувачення, державне обвинувачення, отримання правової допомоги захисника державним коштом.

Постановка проблеми. Положення Конституції України щодо визначення головного обов'язку держави у вигляді утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3) також знайшло відповідне відображення й у змісті чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Так, чинна редакція ст. 2 КПК визначає вказане конституційне положення як одне із завдань кримінального провадження. Охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження як завдання кримінального провадження повною мірою стосується всіх суб'єктів кримінальних процесуальних відносин, зокрема й тих, які обстоюють особисті права й інтереси у кримінальному провадженні. Одним із таких суб'єктів є потерпілий. Належне забезпечення прав особи, яка є постраждалою від учинення кримінального правопорушення, має першочергове значення для кримінального процесу, оскільки потерпіла особа, яка стала жертвою протиправних посягань, потребує окремої уваги та піклування з боку держави в контексті відновлення прав і задоволення особистих інтересів. З іншого боку, ігнорування державою в особі уповноважених представників цього факту зумовлює нові, додаткові страждання потерпілого та створює так зване явище «вторинної віктимізації», за якого постраждала від кримінального правопорушення особа додатково страждає від бездіяльності представників держави й ігнорування ними факту забезпечення прав та інтересів постраждалих осіб на стадії досудового розслідування кримінального провадження [1, с. 48].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані із забезпеченням прав та інтересів потерпілих у кримінальному провадженні, розглядалися в роботах багатьох вітчизняних науковців. Так, В.С. Зеленецький аналізував правові аспекти діяльності посадових осіб у контексті забезпечення можливості

потерпілому обстоювати свої права та законні інтереси у кримінальному провадженні [2]. В.П. Шибіко розглядав особливості рівномірного визначення в законодавстві прав потерпілого та підозрюваного й обвинуваченого [3]. Д.В. Ягунов у своїх наукових доробках висвітлював процесуальні важелі впливу потерпілого на уповноважених представників держави під час кримінального провадження в напрямі забезпечення прав постраждалої від кримінального правопорушення особи [4]. В.В. Вапнярчук досліджував процесуальний статус потерпілого та його представника у кримінальному провадженні, зосереджував вагу на важливості цих учасників кримінального провадження для всієї кримінальної процесуальної сфери [5]. Проте в сучасних нормативних і практичних реаліях здійснення кримінального провадження досі залишаються не вирішеними окремі питання щодо забезпечення прав та інтересів потерпілих осіб.

Мета статті. Провести аналіз сучасних актуальних питань забезпечення прав та інтересів потерпілих у кримінальному процесі та надати авторські пропозиції щодо поліпшення процесуального статусу потерпілого як учасника кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Потерпілий є учасником кримінального провадження, процесуальний статус якого характеризується унікальністю, яка полягає в тому, що потерпілий, який обстоює особисті права й інтереси у провадженні, може це здійснювати шляхом реалізації функції обвинувачення в передбаченому законом випадках. Така особливість процесуального статусу потерпілого спонукає законодавця до приділення додаткової уваги щодо належного визначення змісту правосуб'єктності цього учасника кримінального провадження. У цьому контексті варто цілком погодитися з В.В. Вапнярчуком, який слушно зазначає, що правова

регламентація процесуального становища потерпілого та його представника в окремому параграфі КПК пояснюється необхідністю підкреслити значущість постраждалої від учинення щодо неї кримінального правопорушення особи, важливість захисту її прав і законних інтересів [5, с. 343]. Варто також цілком погодитися з О.В. Щиголь, який слушно вказує, що в юридичній науці одним із найважливіших учасників кримінального провадження є потерпілий, з огляду на його визначну роль у кримінальній процесуальній діяльності, а також у зв'язку з об'єктивно зумовленою потребою захисту прав потерпілого, які були порушені злочинном чи кримінальним проступком. Це свідчить про необхідність створення розгалуженої системи процесуальних прав і їх гарантій, які б давали змогу потерпілому брати активну участь у кримінальному провадженні й обстоювати свої порушені суб'єктивні матеріальні права. Значна кількість процесуальних прав може ефективно здійснюватися потерпілим безпосередньо на досудовому розслідуванні, оскільки після його закінчення вони частково чи цілком втрачають свій сенс, стають марними. Належне забезпечення прав потерпілого на цій стадії є необхідним як для нього самого, так і для вирішення завдань кримінального провадження загалом [6, с. 290].

Цілком погоджуємось із позиціями зазначених науковців, але варто підкреслити, що процесуальна фігура потерпілого як учасника кримінального провадження передусім потребує додаткової уваги з боку законодавця. Ця увага має бути сфокусована на створенні належного процесуального механізму обстоювання потерпілим особистих інтересів у кримінальному провадженні, зокрема й шляхом реалізації функції обвинувачення. Цей механізм має бути дієвим протягом усього кримінального провадження, зокрема й на стадії досудового розслідування, оскільки обмеження обвинувальної ролі потерпілого лише судовою стадією кримінального провадження, як це фактично передбачено чинною редакцією КПК, трансформує участь такого приватного обвинувача у стороннього спостерігача за судовим провадженням без реальних важелів впливу на реалізацію функції обвинувачення. Такий авторський умовивід продиктовано декількома процесуальними аспектами участі потерпілого у кримінальному провадженні. Перший із яких – практична процесуальна обмеженість потерпілого щодо суттєвого впливу на перебіг досудового розслідування та формування масиву доказової інформації у кримінальному провадженні, який, урешті-решт, буде основою для подальшого формулювання обвинувальної тези у провадженні. Цей процесуальний аспект поділяє між собою реальність існування у кримінальному провадженні державного та приватного обвинувачення. За таких умов прокурор, як представник державного обвинувачення, формує публічну обвинувальну позицію з початку досудового розслідування, яку згодом реалізує в судовій стадії провадження.

На відміну від прокурора, потерпілий не наділений навіть таким обсягом повноважень для вибудовування особистої обвинувальної позиції під час стадії досудового розслідування. Цей елемент сучасної кримінальної процесуальної реальності, як наслідок, негативним чином позначається на подальшій позиції потерпілого як приватного обвинувача в судовій стадії кримінального провадження. Тому, як убачається, у чинному КПК доцільно запровадити дієві процесуальні важелі впливу потерпілого на збирання доказової інформації та вплив формулювання обвинувальної тези під час стадії досу-

дового розслідування. Водночас вказане не має залишатись суто на рівні суто нормативної регламентації. Зазначене має бути обов'язково доповнено відповідним реалістичним, прикладним процесуальним механізмом, який також включатиме відповідні гарантії його здійснення.

У межах цього варто погодитись із твердженням, що забезпечення прав і законних інтересів людини на досудовій стадії кримінального провадження передбачає також створення умов як для юридичної та фактичної можливості використання прав і задоволення законних інтересів, так і для законної можливості відмови від прав та законних інтересів [7, с. 174]. Також цілком слушним є зауваженням О.П. Кучинської, яка зазначає, що права, якими наділені учасники кримінального провадження, не можуть самі собою автоматично забезпечити власне існування. Роль чинників, що забезпечують їх реалізацію, виконує система законодавчо закріплених положень (норм, принципів, вимог тощо), завдяки яким у кримінальному процесі має бути забезпечений перехід від передбачених законом можливостей до реальної дійсності. Гарантії прав особи виконують роль засобів, завдяки яким забезпечується можливість запобігання професійним помилкам із боку органів розслідування та правосуддя щодо громадянина чи принаймні мінімізації таких [8, с. 4].

Фактична реалізація потерпілим передбачених законом процесуальних прав є практично неможливою за відсутності відповідних нормативних гарантій із боку законодавця. Крім цього, забезпечення цих гарантій не є можливим за відсутності відповідної волі уповноважених представників держави, які здійснюють кримінальне провадження. Адже небажання й ігнорування представниками держави факту дотримання й забезпечення процесуальних гарантій для потерпілого фактично перетворюватиме останні на нежиттєздатні положення. Тому у практичних реаліях украї важливим і обов'язковим елементом для забезпечення прав потерпілих є невід'ємний симбіоз нормативної та практичної складових частин цього процесу. Доцільно погодитися з думкою Л.М. Лобойка із цього питання, що гарантії прав та інтересів особи разом із гарантіями ефективної діяльності органів, які ведуть кримінальний процес, у своїй сукупності утворюють засоби ефективного функціонування кримінального процесу загалом [9, с. 38].

Водночас практичні реалії сьогодення, на жаль, свідчать про непоодинокі у кримінальному провадженні випадки ігнорування уповноваженими представниками держави потреб потерпілих у реалізації процесуальних прав та задоволення своїх інтересів. Д.В. Ягунов щодо цього слушно зазначає, що можна змоделювати типову ситуацію, з якою потерпілий нерідко стикається у кримінальному провадженні, складниками якої є такі: 1) слідчі дії за клопотаннями потерпілого не проводяться та супроводжуються формальними відписками з боку прокурора та слідчого; 2) слідчі судді вже неодноразово констатували бездіяльність слідчого та/або прокурора за допомогою відповідних ухвал у порядку ст. 307 КПК України; 3) потерпілий звертався до прокурорів усіх рівнів у порядку ст. 308 КПК України, декілька разів пройшов усю вертикаль системи прокуратури – від прокуратури району до Генеральної прокуратури України; 4) проте, не зважаючи на це, досудове розслідування «стоїть» на місці й не рухається. Автор додатково наголошує: у світлі національного законодавства ця ситуація є безвихідною для потерпілого.

Слідство стоїть, докази втрачають свою доказову силу, потерпілому завдається ще більшої матеріальної шкоди [4, с. 336].

Одним із ключових положень, яке фактично є основою виникнення вищезазначених проблемних питань із забезпечення прав та інтересів потерпілого на досудовому розслідуванні, є сприйняття процесуальної фігури потерпілого поза сторонами кримінального провадження. Такого висновку дійшов Верховний Суд України (далі – ВСУ) у постанові від 2 квітня 2020 р. № 161/19398/17. Серед іншого в цій постанові зазначено таке: відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК сторонами кримінального провадження є, зокрема, з боку обвинувачення – слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК. Такими випадками є: 1) відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді (ст. 340 КПК); 2) зміна прокурором обвинувачення і поставлення питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, коли потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі (ст. 338 КПК). У випадках, передбачених ст. ст. 338 і 340 КПК, потерпілий є стороною кримінального провадження і користується всіма правами сторони обвинувачення лише під час судового розгляду. У всіх інших випадках потерпілий не є стороною кримінального провадження і займає самостійну позицію як учасник кримінального провадження [10].

Такий підхід ВСУ щодо визначення процесуальної ролі потерпілого позбавляє останнього можливості скористатися процесуальними важелями впливу на здійснення доказової діяльності під час досудового розслідування та брати хоча б опосередковану участь у реалізації функцій обвинувачення на цій стадії кримінального провадження. Цілком слушно стосовно цієї ситуації розмірковує О.В. Щиголь. Науковець підкреслює, що потерпілий не може скористатися можливостями та перевагами застосування під час досудового розслідування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів (гл. 15 КПК). Річ у тім, що, відповідно до ст. 160 КПК України, правом на звернення до слідчого судді із клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів наділені лише сторони кримінального провадження. Натомість потерпілий такого права не має (на досудовому розслідуванні він у жодному разі не може бути стороною), а єдине, що йому залишається – ініціювати це питання перед слідчим, прокурором у порядку, передбаченому ст. ст. 93, 220 КПК [6, с. 291].

У наявній сучасній процесуальній парадигмі потерпілий також стикається із проблемою щодо самостійного вирішення питання про проведення експертизи під час стадії досудового розслідування. Ця проблема по своїй суті тяжіє до попередньої та стосується забезпечення процесуальних прав потерпілого на збирання та подання доказів під час досудового розслідування, пов'язаних із проведенням експертизи. Зі змісту ст. ст. 242–245 КПК вбачається, що експертиза проводиться лише за дорученням сторін кримінального провадження; слідчого судді за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК. Водночас потерпілий, на відміну від сторін, залишається безправним у цьому питанні, що не дає йому змогу

вчиняти всі залежні від нього дії для захисту своїх порушених прав [6, с. 292].

Щодо окресленого питання доцільно зазначити, що факт обмеження потерпілого в доказовій діяльності на стадії досудового розслідування є негативним аспектом сучасного кримінального процесу та, на моє особисте переконання, потребує перегляду з боку судових і правоохоронних органів. Згідно з логікою вищезгаданого рішення ВСУ реалізація потерпілим процесуального статусу обвинувача можлива суто на судовій стадії кримінального провадження, водночас реалізація потерпілим цієї ж процесуальної функції на стадії досудового розслідування – неможлива. Так, згідно зі ст. ст. 338 і 340 КПК потерпілий уповноважений державою на обвинувальну діяльність лише за умов зміни прокурором обвинувачення або його відмови від підтримання державного обвинувачення.

У контексті цього варто звернути увагу на окремі законодавчі формулювання, що містяться у вказаних процесуальних нормах. Згідно із ч. 3 ст. 338 КПК потерпілий, який виявив бажання скористатися відповідним правом підтримувати обвинувачення в суді, повинен це здійснювати в раніше пред'явленому обсязі. Тобто в обсязі обвинувальної тези, яка існувала до моменту її зміни прокурором у суді. Словосполучення «у раніше пред'явленому обсязі» фактично свідчить про те, що потерпілий може скористатися правом на здійснення обвинувачення в обсязі, який державний обвинувач обстоював у суді до моменту зміни обвинувачення. Тобто погодитися на обвинувальну позицію державного обвинувача в «попередній редакції» й обстоювати її. Варто зазначити, що потерпілий як обвинувач у судовій стадії провадження обстоює суто особистий, приватний інтерес у справі. Однак водночас потерпілий вимушений застосовувати для цього суто важелі механізму кримінального переслідування, який протягом усього кримінального провадження, зокрема й на стадіях досудового розслідування та судовій, реалізовувався суто представниками держави.

Беручи до уваги положення чинного КПК, позицію ВСУ, висловлену ним у постанові від 2 квітня 2020 р. № 161/19398/17, а також реалії практичної сфери стадії досудового розслідування, потерпілий у сучасних реаліях не може взяти активну участь у доказовій діяльності на цій стадії провадження та долучитися до формування і формулювання обвинувальної тези. Тому потерпілий на стадії досудового розслідування є фактично стороннім спостерігачем за реалізацією обвинувальної функції, а під час судової стадії кримінального провадження може долучитися до реалізації цієї функції, але лише в раніше пред'явленому їй обсязі. На моє особисте переконання, якщо законодавець у випадках, визначених законом, наділяє потерпілого правом на підтримання обвинувачення в суді, то законодавчим має бути також рішення законодавця про надання потерпілому права впливати на реалізацію цієї функції на стадії досудового розслідування шляхом здійснення відповідної доказової діяльності.

Якщо розглядати це питання окремо, варто також звернути увагу на деяку специфіку підтримання потерпілим обвинувачення в судовій стадії провадження за умов відмови прокурора від подальшої реалізації функції обвинувачення. Вказана специфіка відображена в ч. ч. 4, 5 ст. 340 КПК, полягає, по-перше, у тому, що потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду (ч. 4 ст. 340 КПК).

По-друге, кримінальне провадження, у якому потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді, набуває статусу приватного та здійснюється за процедурою приватного обвинувачення (ч. 5 ст. 340 КПК) [11].

Зважаючи на дослівне тлумачення ч. 4 ст. 340 КПК, потерпілому фактично надається державою «карт-бланш» на здійснення обвинувачення в суді, за умови відмови державного обвинувача надалі реалізовувати однойменну процесуальну функцію. Проте у процесуальній ситуації, за якої державний обвинувач, який усвідомив безрезультатність здійснення обвинувальної функції, відмовляється від підтримання обвинувачення в суді, перспектива подальшої обвинувальної позиції потерпілого, у такому провадженні, виглядає вельми «туманною».

Такого умовиводу цілком логічно можна дійти в результаті проведення детального аналізу цієї ситуації. Отже, з одного боку, у кримінальному провадженні є процесуальна фігура прокурора (державного обвинувача). Цей суб'єкт процесуальних відносин практично бере участь у кримінальному провадженні від його початку, володіє детальною інформацією про весь масив доказів у справі, отже, і про обсяг і зміст обвинувачення у провадженні, окрім цього, є професійним юристом із відповідним досвідом роботи у правоохоронній сфері. З іншого боку, у кримінальному провадженні бере участь потерпілий, який практично «відсторонений» державою від впливу на формування та формулювання обвинувачення на стадії досудового розслідування, водночас у більшості випадків потерпілий не має юридичної освіти та відповідного досвіду діяльності у правоохоронній і судовій сферах. За таких умов, у разі відмови прокурора від подальшого обвинувачення в суді, потерпілий, який висловив згоду на здійснення цієї діяльності замість прокурора, з великою долею вірогідності не зможе належним чином підтримувати обвинувачення із причин, зазначених вище.

Окрім цього, навіть за таких складних процесуальних умов обвинувальної діяльності потерпілого в судовій стадії кримінального провадження, останній не може навіть розраховувати на правову допомогу від держави в цьому складному процесі. Варто наголосити, що на відміну від підозрюваного чи обвинуваченого, у потерпілого у кримінальному провадженні відсутнє право на отримання правової допомоги захисника державним коштом. Виняток у такому разі, відповідно до п. 23 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», становлять лише потерпілі від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту [12]. Отже, потерпілий, за відсутності коштів на професійну допомогу адвоката, залишається «сам на сам» зі стороною захисту у кримінальному провадженні, у якій права обвинуваченого, на абсолютно законних підставах, може обстоювати захисник, який дбайливо наданий державою. За таких умов, як уже було сказано, є примарною перспектива позитивного результату для потерпілого від реалізації ним обвинувачення в судовій стадії кримінального провадження.

Водночас у ч. 5 ст. 340 КПК законодавець шляхетно наголошує, що за умови висловлення потерпілим згоди на підтримання обвинувачення в суді кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного і здійснюється за процедурою приватного обвинувачення [11]. В одному реченні чинної

редакції цієї процесуальної норми двічі трапляється категорія «приватне», ніби законодавець підкреслює значущість приватного обвинувачення у кримінальному провадженні та важливість процесуального статусу потерпілого як учасника кримінального провадження, який реалізує вказаний вид обвинувачення обстоюванням особистої позиції у справі. Проте, беручи до уваги вищевикладене, така позиція законодавця є «патетичним блюзнірством» щодо потерпілого, який постраждав від учинення кримінального правопорушення та під час кримінального провадження перебуває в умовах процесуальної обмеженості щодо можливості впливати на формування комплексу доказової інформації на стадії досудового розслідування, яка надалі являтиме собою основу та зміст обвинувачення у кримінальному провадженні, а також на обстоювання особистої позиції у провадженні шляхом реалізації функції обвинувачення в судовому провадженні.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що забезпечення прав та інтересів потерпілого у кримінальному провадженні є сферою, яка потребує ретельної уваги з боку законодавця. Натепер потерпілий у кримінальному провадженні як у законодавчій, так і у практичній сферах визначається як учасник кримінального провадження поза сторонами провадження. Цей процесуальний аспект впливає також на можливість обстоювання потерпілим прав і особистих інтересів у кримінальному провадженні. В умовах сьогодення потерпілий під час стадії досудового розслідування практично позбавлений можливості впливати на сферу доказової діяльності, отже, і долучатися до формування обвинувальної тези у кримінальному провадженні. Такі процесуальні реалії участі потерпілого у стадії досудового розслідування, як наслідок, неодмінно негативним чином позначаються на можливості реалізації потерпілим свого процесуального статусу у стадії судового провадження. Адже за умов обстоювання потерпілим особистих інтересів у судовій стадії шляхом реалізації функції обвинувачення потерпілий здійснюватиме це за деяких особливостей. Ці особливості полягають в тому, що обвинувальна позиція потерпілого визначатиметься критерієм «у раніше пред'явленому обсязі» (ст. 338 КПК) або критерієм «приватного обвинувачення» (ст. 340 КПК). Водночас зміст обвинувальної тези потерпілого в судовій стадії провадження не є результатом реалізації свого процесуального статусу, оскільки масив доказової інформації, що становить собою основу обвинувачення, було сформовано на стадії досудового розслідування фактично без участі потерпілого в цьому процесі. Отже, таке обвинувачення по своїй суті залишається публічним, у судовому провадженні держава лише дозволяє потерпілому, за визначених умов, посісти місце державного обвинувача у провадженні. Така нормативна конструкція забезпечення прав та інтересів потерпілого у кримінальному провадженні, на жаль, не є дієвою. Потерпілий, який набуває статусу обвинувача лише в судовій стадії провадження, позбавлений можливості отримати правову допомогу захисника державним коштом. Водночас через відсутність відповідних теоретичних знань і практичних навичок у сфері кримінального процесу результат самостійної реалізації потерпілим функції обвинувачення буде негативним для такої особи. Тому чинний КПК потребує належної уваги з боку законодавця в контексті визначення дієвих процесуальних важелів впливу потерпілого на здійснення доказової діяльності під час стадії досудового розслідування, а також закріплення в законодавстві можливості для потерпілого у кримінальному провадженні отримати правову допомогу

гу захисника державним коштом.

Список використаних джерел

1. Пилипенко Д. О. Потерпілий як суб'єкт реалізації функції обвинувачення у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2014. 207 с.
2. Зеленецький В. С. Судовий порядок забезпечення прав та законних інтересів особи в досудовому провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю* : збірник наукових праць. Харків : Право, 2009. Вип. 18. С. 136–148.
3. Шибіко В. П. Проблема забезпечення прав потерпілого за новим КПК України 2012 року. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 307–313.
4. Ягунов Д. В. Дотримання розумних строків на стадії досудового розслідування та захист прав потерпілого: окремі проблеми чинного кримінального процесуального законодавства та шляхи їх вирішення. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 53. С. 332–341.
5. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 408 с.
6. Щиголь О. В. Забезпечення прав потерпілого на збирання та подання доказів під час досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 289–295.
7. Маринич О. Ю. Поняття забезпечення прав і законних інтересів людини в досудовому кримінальному провадженні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Юридичні науки». 2024. Т. 35 (74). № 1. С. 171–176.
8. Кучинська О. П. Поняття гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Адвокат*. 2012. № 7. С. 4–8.
9. Лобойко Л. М. Методи кримінально-процесуального права : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т. внутр. справ, 2006. С. 38–39.
10. Постанова від 02.04.2020 р. № 161/19398/17. Верховний Суд. Касаційний кримінальний суд. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88739861> (дата звернення: 13.12.2024).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 13.12.2024).
12. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460–VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n8> (дата звернення: 13.12.2024).

References

1. Pylypenko, D. O. (2014). Poterpilyi yak subiekt realizatsii funktsii obvynuvachennia u kryminalnomu protsesi Ukrainy [The victim as a subject of the prosecution function in the criminal process of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Donetsk [in Ukrainian].
2. Zelenetskyi, V. S. (2009). Sudovyi poriadok zabezpechennia prav ta zakonnykh interesiv osoby v dosudovomu provadzhenni [Judicial procedure for ensuring the rights and legitimate interests of a person in pre-trial proceedings]. *Pytannia borotby zi zlochynnistiu* : zb. nauk. prats. Kharkiv : Pravo. Vyp. 18. 136–148 [in Ukrainian].
3. Shybiko, V. P. (2013). Problema zabezpechennia prav poterpiloho za novym KPK Ukrainy 2012 roku [The problem of ensuring the rights of the victim under the new Criminal Procedure Code of Ukraine of 2012]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. № 1. 307–313 [in Ukrainian].
4. Iahunov, D. V. (2014). Dotrymattia rozumnykh strokiv na stadii dosudovoho rozsliduvannia ta zakhyst prav poterpiloho: okremi problemy chynnoho kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva ta shliakhy yikh vyrishennia [Compliance with reasonable deadlines at the stage of pre-trial investigation and protection of the rights of the victim: some problems of the current criminal procedural legislation and ways to solve them]. *Aktualni problemy polityky*. Vyp. 53. 332–341 [in Ukrainian].
5. Vapniarchuk, V. V. (2017). *Teoriia i praktyka kryminalnoho protsesualnoho dokazuvannia [Theory and practice of criminal procedural evidence]: monohrafiia*. Kharkiv : Yurait [in Ukrainian].
6. Shchyhol, O. V. (2021). Zabezpechennia prav poterpiloho na zbyrannia ta podannia dokaziv pid chas dosudovoho rozsliduvannia [Ensuring the rights of the victim to collect and present evidence during the pre-trial investigation]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 3. 289–295 [in Ukrainian].
7. Marynych, O. Yu. (2024). Poniattia zabezpechennia prav i zakonnykh interesiv liudyny u dosudovomu kryminalnomu provadzhenni [The concept of ensuring the rights and legitimate interests of a person in pre-trial criminal proceedings]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii "Yurydychni nauky"*. T. 35 (74). № 1. 171–176 [in Ukrainian].
8. Kuchynska, O. P. (2012). Poniattia harantii zabezpechennia prav uchasnykiv kryminalnoho provadzhennia [The concept of guarantees for ensuring the rights of participants in criminal proceedings]. *Advokat*. № 7. 4–8 [in Ukrainian].
9. Loboiko, L. M. (2006). *Metody kryminalno-protsesualnoho prava [Methods of criminal procedure law]: monohrafiia*. Dnipropetrovsk: Dnipropetr. derzh. un-t. vnutr. sprav. 38–39 [in Ukrainian].
10. Postanova [Resolution] vid 02.04.2020 № 161/19398/17. Verkhovnyi Sud. Kasatsiyni kryminalnyi sud (2020). Retrieved from: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88739861> (data zvernennia: 13.12.2024) [in Ukrainian].
11. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651–VI (2012). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 13.12.2024) [in Ukrainian].
12. Pro bezoplatnu pravnychu dopomohu [About free legal aid]: Zakon Ukrainy vid 02.06.2011 № 3460–VI (2011). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#n8> (data zvernennia: 13.12.2024). [in Ukrainian].

Pylypenko Dmytro,

Doctor of Law, Associate Professor,

Head of the Department of Criminal Law Disciplines Faculty № 2 of Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1299-6178>

PROTECTION OF THE VICTIM'S RIGHTS AND INTERESTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The article is devoted to determining the procedural features of ensuring the rights and interests of the victim in criminal proceedings. The article focuses on the normative definition of the victim's participation in evidentiary activities during the pre-trial investigation stage in criminal proceedings. The importance of expanding the procedural levers of the victim's influence on the evidentiary process of the pre-trial investigation stage is emphasized. It is noted that proper regulation of the current Criminal Procedure Code in this context will certainly have a positive result on the victim's participation in judicial proceedings. After all, this will actually improve the procedural opportunities for the victim to defend personal rights and interests during the judicial stage of proceedings. Thus, under the conditions of the victim's consent to support the accusation in court in the amount previously presented by the prosecutor; the victim who actively participated in the process of proving during the pre-trial investigation stage will have a more balanced, well-founded and stable accusation position in the court proceedings. It is seen that such a procedural regularity is also relevant in conditions when the prosecutor refuses to accuse, and the victim at the court stage of the proceedings agrees to support a private accusation. Under conditions when the victim participated in the formation of evidentiary information that formed the basis of the accusation at the pre-trial investigation stage, he can be considered a private accuser in the court proceedings. However, at present, the victim is deprived of the opportunity to influence the formation of the accusation at the pre-trial investigation stage, and therefore in no way can he be considered a private accuser in the court proceedings. Such an accusation is formed without the participation of the victim and may not correlate with his internal, personal position, and therefore the essence of such an accusation remains state. In addition, the article emphasizes the introduction of amendments to the current legislation and the consolidation of the opportunity for the victim to receive legal assistance from a defense lawyer at the expense of the state in criminal proceedings.

Key words: *criminal process, criminal proceedings, pre-trial investigation, ensuring rights and interests, victim, evidentiary activities, function of prosecution, private prosecution, public prosecution, obtaining legal assistance from defense attorney at expense of state.*